

УДК 343.9

О. П. Ващук

ВЕРИФІКАЦІЯ ТА ВАЛІДАЦІЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Злочинна подія як акт, що спричинив певні кримінальні наслідки, привертає до себе пильну увагу у зв'язку з необхідністю обробки різної інформації, яку недостатньо опрацювати традиційними методами й способами. Окрім того, у науковій сфері давно визнаний поділ криміналістичної інформації на вербальну та невербальну, що зумовлює застосування особливих методів і прийомів їх дослідження. Тому при цьому, окрім криміналістичних можливостей, у нагоді стають досягнення у сфері інших наук та пристосування їх до потреб слідчої й судової практики. На наше переконання, ефективним у процесі аналізу та оцінки може бути застосування таких методів, як верифікація й валідація. Про це свідчить вдала практика застосування згаданих методів у наукових дослідженнях будь-якої інформації. У цьому разі не є винятком також криміналістично значуща інформація. На сьогодні цьому питанню більше приділено уваги в межах дослідження невербальної комунікації в працях таких авторів, як Ю.О. Алфьоров, В.Є. Горюнов, Д.І. Бедняков, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, Я.В. Комісарова, В.О. Образцов, Т.Ю. Рзаєв, М.П. Яблоков та інші. Однак недостатньо розкрито зміст цих методів у синтезі як вербальної, так і невербальної інформації, що саме потребує подальшого розгляду.

Метою статті є аналіз методів верифікації та валідації на досудовому розслідуванні з визначенням їх властивостей, об'єктів, суб'єктів і сфери дослідження. Крім того, варто визначити їх риси, обґрунтувати доцільність у ході обробки криміналістично значущої інформації.

На досудовому розслідуванні в слідчого постійно існує нагальна потреба в оцінці інформації (даних/відомостей), що надходить із різних джерел. При цьому слідчий використовує велику кількість криміналістичних методів, серед яких важливе місце, на нашу думку, посідають верифікація та валідація. Під верифікацією на досудовому розслідуванні розуміється окремий криміналістичний метод (в інтерпретації методу верифікації кримінального провадження), за допомогою якого здійснюється індивідуальна інформаційна взаємодія учасників щодо реалізації мети зі встановлення істини в кримінальному провадженні, тобто відповідності отриманих результатів досудового розслідування фактичним обставинам злочинної події, що мала місце [2, с. 37–40; 3, с. 293–298; 4, с. 216–218; 5, с. 110–112]. Валідація на досудовому розслідуванні – це криміналістичний метод (в інтерпретації методу верифікації кримінального провадження), що дає змогу оцінити отриману інформацію в аспекті дотримання процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій щодо перебігу й результатів досудового розслідування.

Інформацію на досудовому розслідуванні варто розглядати крізь призму криміналістики, де прийнято поділяти її на два основні види: орієнтуючу (непроцесуальну) і доказову (процесуальну) [6].

Ці види відносять до криміналістично значущої інформації. Вона може бути поділена на вербальну та невербальну, тобто таку, що виражається в усній чи письмовій

формі, а також у формі певних невербальних символів. Отже, маючи подвійну мету дослідження, ми використовуємо ці криміналістичні методи опрацювання інформації для перевірки достовірності встановлених обставин фактичним обставинам злочинної події та для перевірки законності й допустимості отримання інформації відповідно до процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій.

Таким чином, верифікація на досудовому розслідуванні проводиться шляхом зіставлення відповідності встановлених обставин перебігу та результатів злочинній події, що мала місце, а валідація проводиться шляхом аналізу дотримання вимог процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій у ході досудового розслідування та під час фіксації отриманого результату. При цьому співвідношення верифікації й валідації на досудовому розслідуванні щодо конкретної злочинної події відбувається шляхом паралельного зіставлення (верифікація та валідація), тобто накладення їх на досудове розслідування, а потім і на злочинну подію, що мала місце.

Відповідно до змісту наведених методів варто виокремити окремі їх властивості: інформативність, об'єктивність, інструментальність, суб'єктивність, процесуальну відповідність, криміналістичну відповідність, статичність, динамічність, сферність, доказовість, ефективність, результативність.

Отже, коли ми говоримо про верифікацію, то маємо на увазі перевірку достовірності встановленої інформації щодо її відповідності дійсності, а коли про валідацію – перевірку процесу отримання інформації щодо дотримання процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій. У них наявний спільний об'єкт дослідження – перебіг і результати досудового розслідування, однак різні джерела інформації та засоби її отримання й перевірки. Так, за верифікації це інформація, що є в наявності (акти, відгуки, характеристики, показання, висновки експертизи тощо), а за валідації – процесуальні норми, криміналістичні правила й рекомендації. Суб'єкти під час верифікації та валідації (верифікатори, валідатори) єдині – учасники досудового розслідування (слідчий, прокурор, підозрюваний, потерпілий та інші).

Відповідно до процесу під час верифікації здійснюється об'єктивна оцінка відповідності ходу й результатів досудового розслідування події, що мала місце, з урахуванням індивідуальних якостей і властивостей верифікатора на досудовому розслідуванні.

Під час валідації здійснюється як об'єктивна оцінка відповідності ходу й отриманих результатів процесуальним нормам з урахуванням індивідуальних якостей та властивостей валідатора на досудовому розслідуванні, так і об'єктивна оцінка відповідності ходу й отриманих результатів криміналістичним правилам та рекомендаціям з урахуванням індивідуальних якостей і властивостей валідатора на досудовому розслідуванні.

З позиції статичності верифікація та валідація – це статичне дослідження (аналіз, зіставлення, порівняння тощо), а з позиції динаміки – динамічне дослідження (нові, додаткові й повторні процесуальні дії тощо).

А головне, на нашу думку, те, що ці можливості дослідження перебувають у таких нормах Кримінального процесуального кодексу України:

- початок досудового розслідування;
- слідчі (розшукові) дії;
- негласні слідчі (розшукові) дії;
- повідомлення про підозру;
- зупинення досудового розслідування;
- закінчення досудового розслідування;
- досудове розслідування кримінальних проступків;
- оскарження рішень, дій чи бездіяльності.

Питання, які вирішують ці методи, також відмінні. Наприклад, під час верифікації здійснюється встановлення всіх обставин злочинної події на досудовому розслідуванні, виконання завдання кримінального провадження на досудовому розслідуванні, а під час валідації – встановлення всіх обставин злочинної події на досудовому розслідуванні з дотриманням процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій, ефективне виконання завдання кримінального провадження на досудовому розслідуванні. Тому зазвичай верифікація відповідає на ключове питання про те, чи відповідає процес досудового розслідування та встановлена інформація фактичним обставинам події, що мала місце, а валідація у свою чергу – на питання про те, чи дотримані на досудовому розслідуванні процесуальні норми, криміналістичні правила й рекомендації.

При цьому висновки цих методів також специфічні. Зокрема, під час верифікації встановлюється достовірність чи недостовірність (істинність/неістинність) отриманої інформації щодо відповідності дійсності (події, що мала місце), а під час валідації – дотримання чи недотримання процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій.

Підсумовуючи викладене, ми говоримо про два кореляційні складники верифікації та валідації:

- 1) об'єктивний (процесуальні норми, криміналістичні правила й рекомендації, ситуаційна обстановка злочинної події, ситуаційна обстановка досудового розслідування);
- 2) суб'єктивний (діяльність учасників досудового розслідування (верифікаторів, валідаторів)).

Своєчасність та ефективність застосування зазначених методів залежать від належного їх поєднання за розуміння спільного й відмінного між вербальною та невербальною інформацією. При цьому злочинна подія в аспекті вербально-невербальної інформації виступає як передумова правильного вирішення завдань досудового розслідування щодо встановлення всіх обставин події, яка мала місце. Водночас досягнення адекватного результату на досудовому розслідуванні залежить переважно від особистих і професійних якостей слідчого в поєднанні з якостями та властивостями інших учасників досудового розслідування. Так, саме на практиці залежно від учасників кримінального провадження у вигляді якісно-кількісних показників ми бачимо суттєву користь від застосування саме цих методів. Тобто слідчий, застосовуючи верифікацію, зможе перевірити, чи відповідають встановлені в ході допиту обставини та її фіксований результат події, що мала місце в минулому. Під час застосування валідації слідчий може бути впевнений у тому, що

перебіг допиту та його фіксований результат не порушують Кримінальний процесуальний кодекс України та не суперечать криміналістичним правилам і рекомендаціям.

Процес застосування цих методів слідчим варто продемонструвати на прикладах проведення слідчих (розшукових) дій, наприклад обшуку [7, с. 152–162]. Відповідно, ми отримаємо два приклади: верифікацію обшуку та валідацію обшуку.

Приклад 1 «Верифікація обшуку». *Завдання:* верифікувати хід обшуку в досудовому розслідуванні. *Засоби:* інформація (відомості/дані), що є в наявності (протоколи, висновки експертизи, акти, схеми, характеристики, заяви, показання тощо). *Процес:* перевірка криміналістичними засобами відповідності отриманої інформації події, що мала місце. *Результат верифікації:* відповідність чи невідповідність (достовірність/недостовірність) отриманої інформації в ході обшуку події, що мала місце (протокол і додатки до нього тощо).

Приклад 2 «Валідація обшуку». *Завдання:* валідація перебігу обшуку на досудовому розслідуванні. *Засоби:* процесуальні норми, криміналістичні рекомендації та правила. *Процес:* перевірка дотримання процесуальних норм, криміналістичних рекомендацій і правил у ході обшуку. *Результат валідації:* відповідність чи невідповідність процесуальним нормам, криміналістичним рекомендаціям та правилам ходу обшуку (протокол і додатки до нього тощо).

Отже, верифікація на досудовому розслідуванні – це метод підтвердження того, що хід і результати досудового розслідування відповідають дійсним обставинам події, що мала місце. А валідація на досудовому розслідуванні – це метод перевірки того, чи правильно й у повному обсязі дотримані процесуальні норми, криміналістичні правила та рекомендації на досудовому розслідуванні. Тому важливо у зв'язку із зазначеним уникати недостовірності та невідповідності інформації, що отримана в ході досудового розслідування ще на ранніх стадіях. Інакше існує суттєва ймовірність визнання дій учасника досудового розслідування незаконними.

Відповідно, ми спостерігаємо активну інтеграцію в криміналістику здобутків суспільних, технічних і природничих наук, які вдало синтезуються з уже визнаними й традиційними знаннями криміналістики, що дає змогу більш об'ємно та з різних сторін дослідити злочинну подію в ретроспективі [1, с. 109–112].

Дослідження верифікації й валідації на досудовому розслідуванні як самостійних методів криміналістики стало поштовхом для подальшого їх використання під час дослідження вербальної та невербальної інформації з окресленням особливостей саме цих видів інформації. Однак їх значення й ефективність використання залежать від властивостей, що охоплюють величезну площину в людській комунікації. Тому вчені завжди будуть намагатись удосконалити вже існуючі та впровадити нові методи пізнання інформації, а верифікація й валідація за своїми практичними показниками посідатимуть одне з ключових місць у цьому напрямі.

Література

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики : [учеб. пособие] / Р.С. Белкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2001. – 837 с.
2. Ващук О.П. Верифікація при проведенні обшуку / О.П. Ващук // Юридична наука: проблеми та досягнення : матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Тернопіль, 19 лютого 2013 р.). –

Тернопіль : Тернопільська міська громадська організація «Правозахисна організація «АКВІТАС», 2013. – С. 37–40.

3. Ващук О.П. Прийоми верифікації даних при проведенні слідчих (розшукових) дій / О.П. Ващук // Право і суспільство. – 2013. – Вип. 6. – С. 293–298.

4. Ващук О.П. Вербалізація і верифікація в контексті проведення слідчих (розшукових) дій / О.П. Ващук // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 30–31 березня 2013 р.). – Херсон : ВД «Гельветика», 2013. – С. 216–218.

5. Ващук О.П. Питання верифікації в допиті / О.П. Ващук // Розвиток правової системи України в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 16–17 лютого 2013 р.). – Донецьк : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2013. – С. 110–112.

6. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : [підручник для юрид. вузів] / за ред. В.Ю. Шепітька. – Х. : Право, 1998. – 375 с.

7. Тищенко В.В. Криміналістика : [навч.-метод. посібник] / В.В. Тищенко, Р.В. Комісарчук. – О. : Фенікс, 2013. – 372 с.

Анотація

Ващук О. П. Верифікація та валідація на досудовому розслідуванні. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню верифікації та валідації на досудовому розслідуванні. На підставі їх термінологічного визначення виокремлено такі складники цих криміналістичних методів у межах дослідження невербальної інформації, як об'єкт і суб'єкт, сфера дослідження та можливі результати. Обґрунтовано мету використання саме цих методів опрацювання інформації на досудовому розслідуванні. Наведено приклади типової верифікації й валідації. Окреслено проблеми негативних висновків верифікації або валідації та можливі способи їх ефективного вирішення на ранніх стадіях досудового розслідування.

Ключові слова: верифікація, валідація, досудове розслідування, невербальна інформація, криміналістична інформація, криміналістика, злочинна подія.

Аннотация

Ващук О. П. Верификация и валидация на досудебном расследовании. – Статья.

Статья посвящена исследованию верификации и валидации на досудебном расследовании. На основании их терминологического определения выделены такие составляющие этих криминалистических методов в рамках исследования невербальной информации, как объект и субъект, сфера исследования и возможные результаты. Обоснована цель использования именно этих методов обработки информации на досудебном расследовании. Приведены примеры типовой верификации и валидации. Обозначены проблемы негативных выводов верификации или валидации и возможные способы их эффективного решения на ранних стадиях досудебного расследования.

Ключевые слова: верификация, валидация, досудебное расследование, невербальная информация, криминалистическая информация, криминалистика, преступное событие.

Summary

Vaschuk O. P. Verification and validation of the prejudicial investigation. – Article.

The article investigates verification and validation of the pre-trial investigation. Based on their terminological definition singled out elements of forensic techniques within the study of nonverbal information as object and subject, the exploration and possible outcomes. Grounded purpose use of these methods of processing information at the pre-trial investigation. Examples of typical verification and validation. Outlined the problem of negative conclusions verification or validation and possible ways to address them effectively in the early stages of pre-trial investigation.

Key words: verification, validation, pre-trial investigation, nonverbal information, forensic information, criminal event.